

УДК 811'276.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-12>

НЕОЛОГІЗМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ

NEOLOGISMS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: ANALYSIS AND SPECIFIC USE

Герасименко О. Ю.,*orcid.org/0000-0002-0539-1165*

*доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
асистент кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Кобзарь С. С.,

*студентка 1 курсу кафедри іноземної філології,
українознавства та соціально-правових дисциплін
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Запропонована наукова стаття має на меті дослідити виникнення та розвиток неологізмів, що з'явилися в українській мові внаслідок російської агресії, починаючи з 2014 року. У роботі аналізується, як військові події впливають на мовні зміни, спричиняючи появу нових слів та виразів. Особлива увага приділяється неологізмам, що відображають нові реалії та емоційні стани народу під час конфлікту. В дослідженні використано багатий корпус медіатекстів, соціальних мереж та публічних виступів для збору даних. Важливим аспектом аналізу є вплив війни на лексику, як в українському, так і в міжнародному контекстах. Процес створення неологізмів розглядається крізь призму соціальних змін, що спричинені конфліктом, і специфіку їхнього використання в суспільному дискурсі. Дослідження зосереджено на сленгових термінах, що набули особливого значення та використання в контексті війни. Значної уваги приділено зміні значень існуючих слів, які у воєнний час отримали нове, специфічне значення. В роботі висвітлено виникнення нових топонімів, наведено приклади неологізмів. Важливим є дослідження креативності мови під час війни, що відображається у нових фразеологізмах та словосполученнях. Робота підкреслює роль мови як засобу національної єдності та сили у важкі часи військового конфлікту. Окрім того, дослідження наголошує на важливості мови як інструменту культурної та історичної пам'яті, здатного мобілізувати суспільство та стимулювати національний спротив. Висновки роботи підкреслюють, що неологізми не тільки слугують для позначення нових явищ, але й сприяють формуванню групової ідентичності та спільних культурних кодів, які є критично важливими у часи кризи.

Ключові слова: мова, неологізми, російсько-українська війна, мовні зміни, соціальний дискурс.

The proposed scientific article aims to investigate the emergence and development of neologisms that appeared in the Ukrainian language as a result of Russian aggression, starting from 2014. The work analyzes how military events affect language changes, causing the emergence of new words and expressions. Special attention is paid to neologisms reflecting new realities and emotional states of the people during the conflict. The study used a rich corpus of media texts, social networks and public speeches to collect data. An important aspect of the analysis is the impact of the war on the lexicon, both in the Ukrainian and international contexts. The process of creating neologisms is considered through the prism of social changes caused by the conflict and the specifics of their use in public discourse. The study focuses on slang terms that have gained special meaning and use in the context of war. Considerable attention was paid to changing the meanings of existing words, which acquired a new, specific meaning during the war. The work highlights the emergence of new toponyms, examples of neologisms are given. It is important to study the creativity of language during the war, which is reflected in new idioms and word combinations. The work emphasizes the role of language as a means of national unity and strength in difficult times of military conflict. In addition, the study emphasizes the importance of language as a tool of cultural and historical

memory, capable of mobilizing society and stimulating national resistance. The conclusions of the work emphasize that neologisms not only serve to denote new phenomena, but also contribute to the formation of group identity and common cultural codes, which are critically important in times of crisis.

Key words: language, neologisms, Russian-Ukrainian war, language changes, social discourse.

Постановка проблеми. Мова та народ є нерозривно пов'язаними поняттями, існування одного без іншого неможливе. Виявленню впливу війни стає зміна мови та її еволюція. Неологізми виникають у суспільстві під впливом емоційного стану та відображають нові реалії життя народу. Для детального розгляду вказаної проблематики було обрано унікальний сегмент новостворених слів та виразів, що з'явилися внаслідок бурхливих подій, які відбувалися з 2014 року, у зв'язку з агресією російської федерації проти України. Ця драматична епоха, зокрема після повномасштабного вторгнення росії на українські землі 24 лютого 2022 року, стала каталізатором для інтенсивного розвитку та еволюції мови, що вилилася не лише в створення численних неологізмів в межах української мови, але й вийшла за її рамки. В цьому процесі словотворення вирізняються ті слова та фрази, які представляють собою абсолютно нові концепції, унікальні як за змістом, так і за формою, а також такі, що вносять свіжі нюанси у вже відомі ідеї, збагачуючи їх новими глибокими значеннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню неологізмів у контексті російсько-української війни присвячено зокрема роботи таких авторів як Г. Вусик, Л. Шевчук, М. Жулінська, Н. Зикун, Н. Павлик, С. Гриценко, які підкреслюють значення мовних інновацій, що відображають соціальні, культурні та політичні зміни, викликані війною. Адже воєнний час спонукає до швидких змін у суспільстві, що відображається і в мові. Неологізми, що з'являються під час військових конфліктів, часто служать для позначення нових реалій, технологій, явищ, ідей та емоцій, які не мають відповідностей у мирний час. Вони можуть відігравати роль у формуванні групової ідентичності, допомагаючи виразити спільні почуття, страхи чи сподівання, а також використовуватися як засіб самоафірмації та психологічної оборони. Вивчення неологізмів у воєнний час також надає інсайти у ширші історичні процеси. Мовознавці також відзначають, що стабільність чи відсутність змін у мові може вказувати на глибину та тривалість впливу конфліктних подій на культуру та суспільну свідомість. Аналіз мовних змін дозволяє краще зрозуміти як минулі, так і сучасні конфлікти, їх вплив на суспільство та мовні практики.

Загальний аналіз публікацій вказує на різноманіття неологізмів, що виникають в результаті воєнних дій, і на їх здатність швидко адаптуватися та закріплюватися в мові. Важливими аспектами є також те, як ці слова відображають психологічні та емоційні стани суспільства, реагуючи на складні та часто трагічні обставини війни, їхня здатність виступати маркерами певних історичних моментів або соціальних змін. Особливу увагу привертає спостереження за тим, як деякі терміни можуть з часом зникнути, втративши свою актуальність, або навпаки, стати частиною щоденного мовлення, відображаючи більш глибокі зміни в суспільстві. Також заслуговує уваги роль цифрових технологій та соціальних медіа у формуванні та розповсюдженні неологізмів. Ці платформи не лише прискорюють поширення нових словесних форм, але й забезпечують більш широке їх вживання, що може сприяти їх швидкій стандартизації та інтеграції у мову. Цей процес відкриває можливості для детальнішого вивчення реакцій мовної спільноти на події великого масштабу та їхнє значення для мовної адаптації та інновації. Розуміння неологізмів у контексті військового конфлікту дозволяє глибше аналізувати, як мова відображає індивідуальні та колективні досвіди, а також служить засобом вираження опору, мобілізації або солідарності. Такі дослідження надає важливі інсайти для мовознавців, соціологів, істориків та політологів, які вивчають динаміку мови в сучасних конфліктах та її роль у формуванні ідентичності і культурних наративів.

Мета дослідження. Мета даного дослідження полягає у глибокому аналізі виникнення та вживання неологізмів під час російсько-української війни, щоб виявити, як мова відображає

і впливає на соціальні, культурні та політичні зміни, викликані конфліктом, та зрозуміти, як нові слова відображають емоційний стан, ідентичність та резистентність українського народу.

Виклад основного матеріалу. У 2014 році, коли російська федерація почала своє вторгнення на суверенні землі Донецької та Луганської областей України, це стало поштовхом до появи нових соціальних явищ та термінології. Серед цих новоутворень з'явилися поняття, які стали символами окремих ментальних та ідентифікаційних категорій людей. Так, у суспільному дискурсі з'явилися сленгові терміни «сепар» та «ватник», що стали означати особливі малі соціальні групи.

Термін **«сепар»** виник як скорочення від «сепаратист» і став вживатися для позначення осіб, які підтримують «утворення так званих республік та їх подальший вихід зі складу України» [5, с. 2].

«Ватник» – це ще один сленговий неологізм, що поширився не тільки в Україні, але й у росії, Білорусі, Латвії та Литві, набувши у кожній з цих мов свого унікального відтінку значення. В українському контексті «ватник» використовується для опису особи з (пост)радянською ментальністю, яка не лише не розуміє, але й ігнорує існування та значення української державності. Це слово стало символом ностальгії за радянським минулим та відсутності підтримки ідей демократії та національної ідентичності.

Окрім цього, війна внесла свої корективи і до вживання таких слів, як **«аватар»**, що раніше асоціювалось переважно з віртуальними ідентифікаторами в Інтернеті або з культовим фільмом 2009 року. У воєнний період цей термін отримав нове, малоприємне забарвлення, ставши вживатися для позначення військових, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння [6].

Процес трансформації мови, особливо в контексті топонімів, зачіпає глибокі верстви культурного та історичного розвитку. З початком подій 2014 року, коли Україна зіткнулася з агресією з боку російської федерації, у суспільній свідомості відбулося яскраве переосмислення деяких географічних назв. Серед таких вражаючих мовних явищ варто відзначити появу термінів **«порєбрік»** та **«запорєбрік»**, що стали неофіційними назвами для росії.

Ці терміни мають унікальне походження, яке вбирає в себе не лише словотвірну гру, але й глибоку символічну нагрузку. Виникли вони з реального висловлювання одного з окупантів із Санкт-Петербурга, який наказував місцевим жителям перетинати «порєбрік» – слово, що в побуті цього міста позначало бордюр. З цього моменту, «порєбрік» трансформувався в символічний бар'єр між Україною та її агресором, набувши в суспільному дискурсі глибшого значення, яке виходить за рамки звичайної географічної назви [7, с. 1].

Серед неологізмів, які виникли під час російсько-української війни у 2022 році, виділяється категорія термінів, створених за підштовхуванням прізвищ визначних політичних діячів або відомих громадських постатей. Зокрема:

«Макронити» – це показувати значний рівень стурбованості щодо конкретної ситуації, активно виражати це в поведінці, але при цьому не виявляти реального впливу на поліпшення обставин. Цей термін виник на етапі війни і походить від імені 25-го президента Франції Емманюеля Жан-Мішеля Фредеріка Макрона, який утримувався від чіткого визначення своєї позиції стосовно російської агресії в Україні, виражаючи лише «стурбованість» ескалацією конфлікту.

Приклад: *«In the United States, we have tweeting Trump and the impeaching House of Representatives; in Europe they have Macronite»* [2, с. 3].

путінферштеєр («putinversteh») – це термін, який вказує на особу, що розуміє путіна та намагається пояснити або виправдати його політику. Німецьке походження цього слова відображається у складі з двох слів: putin і versteh, останнє означає «той, хто розуміє». Цей неологізм набув такої популярності, що його активно використовують і в інших мовах. Нещодавно це слово з'явилося навіть у англійській версії «Вікіпедії». Саме компонент «Versteh» у німецькій мові надає йому іронічного відтінку, як зауважив британський тижневик «The Economist», роблячи паралель із німецьким словом «Frauerversteh» («фрауенферштеєр»),

яке використовується для позначення чоловіка, що хвалиться своїми відмінними відносинами з жінками.

«**Кімити**» – це утримання оптимізму навіть під час найтяжчих обставин. Цей термін походить від імені Віталія Олександровича Кіма, голови Миколаївської обласної військово-цивільної. Кім постійно підбадьорює мешканців області та всієї України, закликає вірити у перемогу українських військ та непохитність народного спротиву. Також варто відзначити, що термін «кімити» використовується для опису процесу створення оптимістичних відео про перемогу та нездоланність українців.

Не можемо не зазначити творчість, креативність, мудрість, що виражається у нео-фразеологізмах, що утворені під час війни: «у погріб під гради» (коли ситуація безвихідна), «як Кім у вихідний» (дуже старанно працювати), «як з Миколаєва на Одесу» (коли щось не виходить), «як долар у росії» (дуже дорого), «не будь москалем!» (не будь поганцем), «як Київ за три дні» (ніколи, аналогічно до «коли рак на горі свисне»), «закопати банки в землю» (переживати злидні), та «завести трактор» (найнеочікуваніший аргумент у будь-якому діалозі) [1, с. 10].

Українці не залишили непоміченими мешканців країни агресора, виражаючи свої негативні емоції, презирство, злість і ненависть через новостворені вислови.

Неологізми орки та Оркостан є найбільш вживаними у мові українців, що запозичені з фантастичних творів Дж. Р. Р. Толкіна. Ці створіння в описі характеризуються як жахливі істоти з варварською натурою, схильні до війни, насилля та підлості. Їхні риси визначаються як приземкові, крémезні з атрибутами звіриного світу, представлені як злі істоти-ординці, які позбавлені людських відчуттів, крім ненависті та люті. Також з його творів було вжито слово Мордор, що є назвою Чорної країни.

Приклад: «*Черговий фейк мордору про «Азов» і санаторій на Полтавщині розвінчує Біленький*» [3].

Але існують й інші синоніми, не менш красномовні та різноманітні: **рашисти, путлерюгенд і свинособаки, русня, рузкі, ваньки, пушкіністи, путлерівці, тікток-війська, z-окупанти, няш-мяш, консерви** та інші, що стали невід’ємною частиною словника кожного українця.

Змін зазнала і лексико-семантична група «військове спорядження» і стала багатою на такі вислови та слова як: **птічки, очі й ночніки** – дрони і прилад нічного бачення; **бандеромобілі** – бойові автомобілі ЗСУ, що мають підвищену прохідність, стрілецьким озброєнням і мінометами; **нулі** – лінія зіткнення з ворогом, **передок** – перша лінія оборони війська; **зеленка** – лісиста місцина, де розташувалися військові підрозділи. У свою чергу на позначення бойових дій залежно від їхньої специфіки використовуються лексеми **дискотека, дзеркальна тиша, приход, есемеска**; на позначення процесу ліквідації ворогів – номен **чорнобаїти**, який означає регулярно знищувати велику кількість ворожої техніки та живої сили [4, с. 5].

Підбиваючи підсумки, виникнення та розповсюдження цих новотворів в мові підкреслює важливість словотворчих процесів у періоди соціальних потрясінь та конфліктів. Мова, як живий організм, реагує на зміни в суспільній атмосфері, адаптуючись та розвиваючись відповідно до потреб спільноти. Ці мовні нововведення відіграють критичну роль у формуванні спільного розуміння подій, надаючи емоційне та інтелектуальне забарвлення суспільному наративу.

Подібно до того, як художник через пензель виражає свої думки та почуття на полотні, так і мова дозволяє нам створювати образи та асоціації, що відображають колективні настрої, переживання та прагнення. В цьому контексті мова стає не лише засобом ведення діалогу, а й потужним інструментом об’єднання, здатним мобілізувати суспільство навколо спільних цінностей та ідеалів. В такі моменти мова перетворюється на віддзеркалення національної душі, виявляючи унікальність і силу духу народу, що знаходить вираження у словах, які ми вибираємо для опису нашого світу та наших спільних досвідів.

Висновки. Отже, події в суспільстві та політиці мають відразу вплив на мову. Українська мова, як виявляється, сама таємниче трансформується й вносить свій внесок у формування

світу. В результаті подій, викликаних російською стороною, виникли неологізми. Українці вирішили використати творчість та створити нові слова, які усіма кольорами висловлюють їхні емоції стосовно агресора, його політичних прихильників у Європі та світі, а також виражають ставлення до бездіяльності та пасивності більшості росіян. Інспірацією для створення цих нових слів слугували прізвища видатних політичних діячів чи відомих публічних постатей, їхні характерні риси та особливості, персонажі творів, український топонімікон, а також взяті на узбіччя запозичення й інші моменти. Але важливо зауважити, що слово також може бути потужною зброєю, і з використанням цього ефективного засобу Україна неодмінно досягне перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гриценко С.П. Мовні інновації російсько-української війни 2022. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 32. Ч. 2. 2022. 9–13 с.
2. Macronite: Providing Macronite to Revive the West. URL: <https://sldinfo.com/2019/11/providing-macronite-to-revive-the-west/> (дата вернення: 24.02.2023).
3. ЧФМ: Черговий фейк мордору про «Азов» і санаторій на Полтавщині розвінчує Біленький. URL: <https://kg.ua/news/chergoviy-feyk-mordoru-pro-azov-i-sanatoriy-na-poltavshchini-rozvinchuie-bilenkiy> (дата вернення: 24.02.2023).
4. 10 неологізмів, які породила війна росії проти України. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5491-10-neolohizmiv-iaki-porodyla-viina-rosii-protu-ukrainy>
5. Му слово. Електронний ресурс. URL: <http://myslovo.com/?dictionary=%D1%81%D1%94%D0%BF%D0%B0%D1%80>
6. Братушак О. Не бойові втрати. Про що мовчать Генштаб та Міноборони. Українська правда. 28 ЛЮТОГО 2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2017/02/28/7136689/>
7. Іванов П., Колосова В. Звідки взялось слово «порєбрік», що таке «шольцити». Кропивницька філологиня – про слова, що виникли під час війни. URL: <https://suspilne.media/374492-mova-zavzdireague-na-kropivnicka-filologina-pro-slova-so-vinikli-pid-cas-vijni/>